

ISRAELIN HISTORIA

HANNU JUUSOLA

Gaudeamus

Toinen, uudistettu laitos vuonna 2005 ilmestyneestä teoksesta
Israelin historia.

Copyright © 2024 Hannu Juusola & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics
Kartat: Etusisäkansi ja sivu 345: Hannu Linkola. Muut: Vesa Kannisen
karttojen pohjalta päivittänyt Hannu Linkola.

KL 98.114
UDK 950

ISBN 978-952-345-274-9

Painopaikka: Tallinna Raamatutrukikoja OÜ, Tallinna 2024

SISÄLLYS

ISRAELIN HISTORIAN KRONOLOGIA 11

JOHDANTO.

KANSALLISET MYYTIT JA ISRAELIN HISTORIAN TUTKIMUS 23

I

JUUTALAINEN KANSALLISUUSAATE SIONISMI 29

Sionismin synty 29 • Sionismi luo juutalaisen kansan 31 • Sionismi ja juutalaisuus 33 • Sionismi asutuskolonialismin muotona 34 • Sionismi ennen sionistista liikettä 36 • Theodor Herzl perustaa sionistisen liikkeen 37 • Sionistisen liikkeen toiminta ja Balfourin julistus 38

II

PALESTIINA ENNEN BRITTIVALTAA 41

Modernin Palestiinan sarastus myöhäisenä osmaniaikana 41 • Palestiinan juutalaiset 42 • Juutalainen kolonisaatio Palestiinassa ennen ensimmäistä maailmansotaa 45 • Sionistien suhde arabeihin ja konfliktin synty 48

III

MANDAATTIAIKA (1920–1948) 52

Palestiinasta tulee Britannian mandaatti 52 • Mandaattihallinto 55 • Arabi-nationalismi 58 • Yišuvin kehitys mandaatin aikana 59 • Vasemmistosionismi ja revisionismi 61 • Vuoden 1929 levottomuudet ja arabikapina (1936–1939) 62 • Jakosuunnitelmat ja Peelin komitea 65 • Vuoden 1939 valkoinen paperi ja toinen maailmansota 70 • YK:n vuoden 1947 jakoehdotus 73

IV

ISRAELIN SYNTY 77

Sisällissota ja Israelin itsenäisyysjulistus 77 • Arabimaat ajavat omia etujaan 81 • Israelin itsenäisyyssoita 84 • Sodan seuraukset 88 • Al-nakba 89 • Rauhanneuvottelut 97

V

ISRAELIN VALTIO 103

Massamuutto 103 • Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan juutalaiset 104 • Israelin valtion muodostaminen ja puoluejärjestelmä 110 • Ben-Gurionin valtiokeskeinen järjestelmä 116 • Juutalaisvaltio 118 • Uskonnon ja valtion suhde 120 • Etniset suhteet Israelissa 123 • Israelin palestiinalaiset 128 • Talous lähtee nousuun 133 • Israelin ulkopoliittikan lähtökohdat 135

VI

RAJAKAHAKOISTA SUEZIN KRIISIIN 137

Kansa, joka asuu yksin 137 • Palestiinalaisten soluttautuminen ja kiista demilitarisoiduista vyöhykkeistä 138 • Kohti uutta sotaa 142 • Salaliitto 146 • Hyökkäys Siinaille 149 • Suezin kriisin seuraukset 152

VII

PERIFERIAN LIITOSTA KUUDEN PÄIVÄN SOTAAN 155

Israelin kansainvälinen asema Suezin kriisin jälkeen 155 • Palestiinalaisen nationalismin uusi nousu 156 • Kohti kuuden päivän sotaa 160
• Nasser haastaa Israelin 162 • Kuusi päivää kesäkuussa 1967 166
• Uusi Lähi-itä 168 • Miehitettyjen alueiden ongelma 171

VIII

NÄÄNNYTYSSODASTA JOM KIPPUR -SOTAAN 178

Egyptin sissisota Siinailla 178 • Musta syyskuu 180 • Israelin siirtokuntaliike syntyy 182 • Presidentti Sadat haluaa rauhaa 184 • Jom kippur -sota 186 • Mahdollisuus poliittiseen ratkaisuun 189

IX

RAUHA ISRAELIN JA EGYPTIN VÄLILLÄ 192

Likudin nousu valtaan 192 • Uusi sionismi 194 • Israelin ja Egyptin rauhanprosessi jatkuu 196 • Sadatin vierailu Jerusalemissa ja Beginin suunnitelma 199 • Camp Davidin huippukokous 201 • Israelin ensimmäinen rauhansopimus 205 • Rauhansopimuksen merkitys Israelille 207 • Lähi-itä vuoden 1979 rauhansopimuksen jälkeen 210

X

ISRAEL 1980-LUVULLA: SODASTA KANSANNOUSUUN 213

Libanonin sisällissota 213 • Ennalta ehkäisevä sota 215 • Sotasuunnitelma 217 • Operaatio Rauha Galileaan 219 • Sabran ja Shatilan verilöyly 222 • Libanonin sodan seuraukset 223 • Kansallisen yhtenäisyyden hallitus 226 • Palestiinalaisten kansanousu eli ensimmäinen intifada 229 • Hamasin synty 233 • Palestiinalaisten kansannousun vaikutukset 235 • Shamirin ja Rabinin rauhanaloite ja Shamirin kolmas hallitus 240 • Israelilaisen äärioikeiston nousu 242

XI

RAUHANPROSESSIN SYNTY JA KUOLEMA 250

Persianlahden sota 250 • Madridin rauhankonferenssi 253 • Työväenpuolue palaa valtaan 255 • Oslon sopimus 257 • Neuvottelut sopimuksen toteuttamisesta 261 • Rauhansopimus Jordanian kanssa 263 • Toinen Oslon sopimus, Arafatin hallinto ja Rabinin murha 265 • Rauhansopimus Netanyahun ensimmäisellä kaudella 271 • Ehud Barak ja Syyria 276 • Jälleen Camp Davidiin 280 • Toinen intifada ja Clintonin ”parametrit” 284 • Rauhansopimuksen loppu 291 • Sharonista pääministeri 294 • Sharonin toinen hallitus ja tiekartta 297 • Sharonin vetäytymissuunnitelma 301 • Israelilainen yhteiskunta 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa 303

XII

ISRAEL KÄÄNTYY OIKEALLE 310

Israel vetäytyy Gazasta, Hamas voittaa vaalit 310 • Toinen Libanonin sota 315 • Annapolisin rauhansopimus 318 • Netanyahu palaa valtaan 320 • Netanyahun kolmas ja neljäs hallitus 324 • Israelin ja palestiinalaisten väliset neuvottelut Netanyahun toisella ja kolmannella kaudella 330 • Gazan sodat 334

XIII

ISRAELIN POLIITTINEN KEHITYS 2020-LUVUN ALKUVUOSINA 341

Yhden valtion todellisuus 341 • Netanyahun vastustamisesta äärioikeiston normalisaatioon 349 • Israelin palestiinalaiset etsimässä uutta suuntaa 354 • Uusliberalistinen Israel 358 • Sukupuoli 361 • Konflikti 2020-luvulla 364 • Uusi katastrofi 367

EPILOGI. TIE ETEENPÄIN? 373

VALIKOITUA KIRJALLISUUTTA 378

SANASTO 388

HENKILÖT 412

ASIAHAKEMISTO 423

HENKILÖHAKEMISTO 429

KARTAT

Palestiina Britannian mandaattikaudella 1920–1948	54
Peelin komitean jakoehdotus 1937	67
YK:n jakoehdotus 1947	75
Israelin valtio vuosina 1949–1967	111
Israelin valtio ja sen kesäkuussa 1967 miehittämät alueet	169
Allon-suunnitelma 1967	176
Oslo II 28.9.1995	267
Jerusalem vuodesta 1967 lähtien	283
Clintonin ”parametrien” mukainen Palestiinan jakoehdotus joulukuussa 2000	289
Länsiranta ja Israelin siirtokunnat (tilanne vuonna 2023)	345